

Szymański, Bohdan

150-lecie polskiego czasopisma leśnego "Sylwan" (1820-1970)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 16/2, 491-495

1971

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wicza o dziejach poglądów na treść i podział nauk leśnych oraz o badaniach nad historią nauk leśnych prowadzonych w Polsce Ludowej, dra A. Nyrka — o wiedzy leśnej na Śląsku od połowy XVI do połowy XIX wieku. Do tematów omawianych przez Zespół należy także problem funkcji dydaktyczno-metodologicznej historii nauk leśnych³.

Przedstawione powyżej informacje o wykonanych już lub planowanych pracach z zakresu historii nauk leśnych nie są, niestety, w pełni wyczerpujące, bowiem odpowiedzi na ankietę nie zawsze były kompletne a i sama ankieta miała zasięg ograniczony. W opracowaniu niniejszym starano się jednak wykorzystać różne inne — niezależne od ankiety — wiadomości.

Antoni Żabko-Potopowicz

150-LECIE POLSKIEGO CZASOPISMA LEŚNEGO „SYLWAN” (1820—1970)

W dniach 25—27 września 1970 r., w związku ze 150-leciem czasopisma leśnego „Sylwan”, odbył się w Warszawie 70 Zjazd Delegatów Oddziałów Polskiego Towarzystwa Leśnego oraz Sesja Naukowa PTL na temat: *Zbliżenie społeczeństwa do problematyki leśnictwa*.

Doroczny zjazd delegatów PTL obradował w dn. 25 września 1970 r. w Sali Konferencyjnej Ministerstwa Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego i poświęcony był sprawom organizacyjnym Towarzystwa. Warto przy tym wspomnieć, że Polskie Towarzystwo Leśne obchodzić będzie za dwa lata 90-lecie swego istnienia.

Powstało ono w 1882 r. w Galicji z inicjatywy Henryka Strzeleckiego — jednego z najbardziej zasłużonych, postępowych leśników polskich — jako Galicyjskie Towarzystwo Leśne. Celem Towarzystwa — jak głosił statut — było „wpływanie na rozwój gospodarstwa leśnego w kraju, popieranie interesów leśnictwa i wzajemne kształcenie się w zawodzie leśniczym”. W 1919 r. nazwę Towarzystwa zmieniono na Małopolskie Towarzystwo Leśne, a w 1925 r. na Polskie Towarzystwo Leśne i pod tą nazwą funkcjonowało ono do 1939 r., obejmując działalnością cały kraj. Po przerwie wojennej Towarzystwo wznowiło swą działalność w 1946 r. jako Polskie Naukowe Towarzystwo Leśne; w 1957 r. powróciło do nazwy Polskiego Towarzystwa Leśnego. Dzieje Towarzystwa omówione są najobszerniej w opracowaniach Wacława Krajskiego¹ i Franciszka Krzysika²; znajdują one również odbicie w rocznikach „Sylwana”, który od 1883 r. jest organem Towarzystwa. Obecnie przygotowywane jest specjalne wydawnictwo poświęcone działalności PTL w Polsce Ludowej.

Dnia 26 września 1970 r. w Sali Lustrzanej Pałacu Staszica w Warszawie obradowała Sesja Naukowa PTL w związku ze 150-leciem czasopisma leśnego „Sylwan”. Protektorat nad Sesją objęli: Prezes Polskiej Akademii Nauk, Minister Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego i Minister Kultury i Sztuki.

Na Sesję przybyli — oprócz przedstawicieli władz państwowych i świata nau-

³ Por. informację o dyskusji na temat dydaktycznej funkcji historii nauki w niniejszym numerze „Kwartalnika” s. 487.

¹ W. Krajski: *Zadania PNTL w okresie budowy podstaw socjalizmu*. „Sylwan” R. 95: 1951 z. 3/4 s. 309—323; W. Krajski: *75 lat społecznej, kulturalnej i naukowej działalności Polskiego Towarzystwa Leśnego*. „Sylwan” R. 101: 1957 z. 11 s. 1—35.

² F. Krzysik: *Działalność Polskiego Naukowego Towarzystwa Leśnego w okresie 10-lecia Polski Ludowej oraz perspektywy rozwoju Towarzystwa*. „Sylwan” R. 98: 1954 z. 6 s. 459—471; F. Krzysik: *Działalność i perspektywy rozwoju Polskiego Towarzystwa Leśnego*. „Sylwan” R. 107: 1963 nr 3 s. 1—12; F. Krzysik: *Polskie Towarzystwo Leśne. Jego działalność i kierunki rozwoju*. „Nauka Polska R. 11: 1963 nr 5 s. 117—138.

kowego — zaproszeni przez Polskie Towarzystwo Leśne goście zagraniczni, przedstawiciele bratnich leśnych czasopism, leśnych instytucji naukowych i organów administracji leśnej ze Lwowa, Budapesztu, Bratysławy i Zwolenia.

Otwarcia Sesji dokonał przewodniczący Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Leśnego — prof. F. Krzysik. Stwierdził on, że tegoroczna sesja naukowa jest dla Towarzystwa szczególnie uroczysta, a kierują nią dwie myśli przewodnie. Jedną z nich, to w skrócie „Sylwan 1820—1970” — 150 lat od ukazania się pierwszego numeru tego czasopisma, które w okresie swego rozwoju było instrumentem szerzenia wiedzy i nauczycielem zastępującym podręcznik dla ówczesnego polskiego leśnika, było platformą wymiany poglądów wśród leśników i łącznikiem między leśnikami myślącymi i mówiącymi po polsku w trzech zaborach; wreszcie w okresie międzywojennym i w Polsce Ludowej stawało się i jest coraz bardziej prężnym czasopismem naukowym.

Druga myśl przewodnia Sesji, to „zbliżenie społeczeństwa do problematyki leśnictwa”. Las jest wspólnym dobrem, o jego losach powinno decydować całe społeczeństwo, lecz w tym celu musi ono znać związane z nim zagadnienia. Polskie Towarzystwo Leśne podjęło próbę przedstawienia zagadnień leśnictwa w sposób jasny i przystępny. Przejawem tej próby jest przedłożony na Sesji okolicznościowy, ponad 300-stronicowy specjalny numer „Sylwana”, poświęcony propagandzie problemów leśnictwa wśród społeczeństwa, a także przygotowane na sesję referaty.

Po przemówieniu inauguracyjnym prof. Krzysika życzenia dla czasopisma „Sylwan”, dla Polskiego Towarzystwa Leśnego, dla uczestników Sesji oraz pozdrowienia dla wszystkich polskich leśników przekazali goście zagraniczni z Czechosłowacji, Węgier i Związku Radzieckiego. Odczytano również telegram, jaki nadesłał Minister Oświaty i Szkolnictwa Wyższego — prof. Henryk Jabłoński.

Sesja stała się także okazją do wręczenia dyplomów członków honorowych Polskiego Towarzystwa Leśnego dwóm nowym osobom, a mianowicie byłemu Ministrowi Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego — mgr inż. Romanowi Gesingowi oraz kierującemu od 14 lat redakcją „Sylwana” — prof. Stanisławowi Tyszkiewiczowi.

Na program Sesji złożyły się cztery referaty, dostępne uczestnikom w formie powielonych materiałów³.

Pierwszy — *Lasy i leśnictwo w Polsce*, wygłosił Wiceminister Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego mgr inż. Walenty Bartoszewicz. Referent omówił m.in. aktualny udział leśnictwa w rozwoju gospodarki narodowej, założenia rozwoju leśnictwa, prognozy potencjalnych możliwości wykorzystania zasobów drzewnych w lasach państwowych i program intensyfikacji procesu produkcyjnego w leśnictwie.

Referat drugi — *Zawodowa i społeczna rola leśnika*, wygłosił zastępca przewodniczącego Sejmowej Komisji Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego — mgr inż. Józef Macichowski.

W wygłoszonym niezwykle żywo i z ogromną swadą referacie autor omówił m.in.: genezę zawodu leśnika, różny stosunek do lasów i leśników w odmiennych warunkach politycznych i ekonomicznych w okresie zaborów, wpływ ustawodawstwa leśnego na rangę zawodu leśnika, proces integracji leśników polskich w okresie przed pierwszą wojną światową w związku z działalnością wielu świątliwych i wybitnych jednostek grupujących się wokół Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego

³ Materiały na Sesję wydano w dwóch częściach: *Materiały na Sesję Naukową w związku ze 150-leciem czasopisma leśnego „Sylwan” (1829—1970) n.t. Zbliżenie społeczeństwa do problematyki leśnictwa*. Warszawa, dn. 26 i 27 września 1970 roku. Warszawa 1970 Polskie Towarzystwo Leśne ss. 80, powiel. (zawiera referaty: W. Bartoszewicza (s. 1—24), W. Koehlera (s. 25—39), J. Macichowskiego (s. 41—63) i F. Krzysika (s. 65—80); S. Tyszkiewicz: „Sylwan” w służbie leśnictwa polskiego. Referat na Sesji Naukowej PTL 26.09.1970 r. w Warszawie. Warszawa 1970 Polskie Towarzystwo Leśne ss. 30, powiel.

i czasopiśmie „Sylwan”, warunki pracy i trudne zadania leśników polskich w okresie międzywojennym, miejsce i rolę leśników w okresie drugiej wojny światowej, dzieło odbudowy leśnictwa i kraju przez dziesiątkowane kadry leśników i drzewiarzy w Polsce Ludowej.

Referat trzeci — „Sylwan” w służbie leśnictwa polskiego, przedstawił redaktor naczelny „Sylwana” — prof. Stanisław Tyszkiewicz. Ze względu na temat referatu treść jego omówiona będzie nieco obszerniej.

Czasopismo „Sylwan”⁴ powstało z inicjatywy grona ludzi ożywionych obywatelską troską o stan lasów polskich, a zgrupowanych w Dyrekcji Jeneralnej Lasów Rządowych (działającej przy Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu) i w utworzonej w 1818 r. przy Uniwersytecie Warszawskim — Szkole Szczególnej Leśnictwa. Możliwość podjęcia i zrealizowania takiego zamierzenia zaistniała w utworzonym na kongresie wiedeńskim Królestwie Polskim.

W wyniku współdziałania profesorów Uniwersytetu Warszawskiego i leśników wykładających we wspomnianej Szkole, a zatrudnionych często w Dyrekcji Jeneralnej L. R. doszło w 1820 r. do założenia czasopisma „Sylwan”. Zapewniało to czasopismu nie tylko wysoki poziom publikowanych artykułów, lecz ułatwiało także oddziaływanie na ogół leśników, kształcenie młodych kadr i przygotowanie do stosowania wiedzy w praktyce gospodarczej.

Czasopismo założono jako kwartalnik. Finansowane ono było przez osoby prywatne, bez zasiłku władz krajowych, toteż już w pierwszych latach nastąpiły trudności w jego wydawaniu. Pierwszy tom ukazał się w 1820 r., następnie wychodziły nieregularnie. „Sylwan”, zwany później „warszawskim”, w tym okresie spełniał ważną rolę upowszechniania wiedzy o lesie i o postępie w gospodarce leśnej. Obok prac naukowych, oryginalnych bądź przełożonych z literatury obcej (niemieckiej, francuskiej), publikowano artykuły omawiające technikę prac zawodowych, a także pełny osobowy skład Królewskiego Korpusu Leśnego i ważniejsze rozporządzenia władz leśnych.

Pierwsze trzy tomy „Sylwana” redagował zapewne zespół jego założycieli z dyrektorem generalnym Lasów Rządowych Ludwikiem Platerem na czele. Następnie głównymi redaktorami byli kolejno: Juliusz Brincken, Franciszek Cielecki i Kazimierz Janczewski.

W tym pierwszym okresie, w latach 1820—1858, ukazały się 24 tomy „Sylwana”, po czym czasopismo zmuszone zostało zawiesić swą działalność na ćwierć wieku.

Warunki do kontynuowania dalszej działalności czasopisma powstały na południu dawnej Rzeczypospolitej w tzw. królestwie „Galicii i Lodomerii”. Galicyjskie Towarzystwo Leśne wznowiło w 1883 r. wydawanie „Sylwana”. Ukazywał się on we Lwowie aż do 1939 r. Choć podobnie jak dawniej czasopismo pozbawione było opieki i poparcia ze strony czynników rządowych, to jednak znalazło się w lepszym położeniu, jako organ stowarzyszenia o prężnej i wielokierunkowej działalności. W tym czasie „Sylwan” informował społeczeństwo o działalności Towarzystwa, o zagadnieniach omawianych na jego dorocznych zjazdach. Publikowane też były prace stanowiące przyczynki do rozwoju teorii i unowocześnienia praktyki leśnictwa, a także wiadomości o leśnictwie za granicą. W okresie „galicyjskim” kolejnymi redaktorami „Sylwana” byli: Aleksander Nowicki (w latach 1883—1886 — w tym czasie „Sylwan” ukazywał się w Krakowie), Władysław Tyniecki, Kazimierz Acht i Stanisław Sokołowski. Szczególnie dużo zawdzięcza leśnictwo polskie i „Sylwan” Tynieckiemu i Sokołowskiemu — uzdolnionym wychowawcom młodzieży

⁴ Można wymienić następujące większe opracowania, poświęcone w całości „Sylwanowi”: W. Krajski, „Sylwan” — pomnik polskiej kultury i polskiego leśnictwa. „Sylwan” R. 100: 1956 nr 7 s. 13—37; A. Żabko-Potopowicz, „Sylwan” warszawski a obca literatura leśna. „Sylwan” R. 104: 1960 nr 12 s. 1—15.

(w Wyższej Szkole Lasowej we Lwowie), wybitnym leśnikiem, wytrawnym autorom i redaktorom, wzorowym obywatelom.

Dużym osiągnięciem Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego było zorganizowanie w 1907 r. w Krakowie, z okazji 25-lecia istnienia Towarzystwa, pierwszego ogólnopolskiego zjazdu leśników, potwierdzającego jedność polskich leśników, mimo dzielących ich granic trzech zaborów. Zjazd uznał „Sylwan” — jedyne na ziemiach polskich czasopismo wydawane w rodzimym języku oraz dobrze reprezentujące interesy leśnictwa — za organ ogólnopolski. Redaktor „Sylwana” w latach 1905—1919, S. Sokołowski, potrafił tę uchwałę w znacznym stopniu zrealizować.

Po odzyskaniu niepodległości „Sylwan” pozostał organem najpierw Małopolskiego, a następnie Polskiego Towarzystwa Leśnego, a jego redaktorem w latach 1920—1939 był profesor Politechniki Lwowskiej Szymon Wierdak.

W okresie międzywojennym „Sylwan” pozostał wierny swej tradycji z czasów Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego; z pasją i bezkompromisowością demaskował i piętnował przejawy lub zamiary dewastacji lasów, alarmując nie tylko społeczeństwo, ale także — swymi memoriałami — władze i odpowiednie urzędy.

W drugim dziesięcioleciu okresu międzywojennego czasopismo nabiera cech teoretyczno-naukowych, co nie zawsze znajduje uznanie u inżynierów pracujących w terenie. W związku z tym od 1935 r. „Sylwan” ukazuje się w dwóch seriach: Seria A zawiera rozprawy naukowe, zaś Seria B — artykuły o charakterze bardziej popularnym i omówienia spraw Towarzystwa.

Po przerwie, spowodowanej drugą wojną światową, Towarzystwo wznowiło swą działalność w 1946 r., a od 1947 r. jego organ — „Sylwan” wychodzi znów w Warszawie. Czasopismo współdziała w realizacji celów Towarzystwa określonych w statucie i odzwierciedla jego działalność i inicjatywy, podejmowane w trosce o dobro gospodarki i nauki leśnej. „Sylwan” publikuje prace z zakresu szeroko pojętego leśnictwa i wybranych zagadnień technologii drewna i drzewnictwa oraz informuje o postępach leśnictwa w kraju i za granicą. Osiem pierwszych tomów „Sylwana” w Polsce Ludowej wydanych było własnymi środkami Towarzystwa, „Sylwan” ukazywał się wtedy jako kwartalnik lub dwumiesięcznik. Rocznik obejmował średnio 38 arkuszy wydawniczych. Następnie PTL znalazło się pod opieką Polskiej Akademii Nauk i korzysta z dorocznych dotacji na wydawnictwa. Z 16 tomów „Sylwana” z tego okresu, 6 ma jeszcze formę dwumiesięcznika, a 10 — miesięcznika, o objętości rocznej ok. 100 arkuszy wydawniczych.

W okresie powojennym redaktorami głównymi „Sylwana” byli: prof. Szymon Wierdak (1947—1948), prof. Waclaw Niedziałkowski (1949 r., w latach 1947—1948 zastępował chorego prof. S. Wierdaka), prof. Tadeusz Włoczewski (1949—1955), prof. Tadeusz Gieruszyński (1955—1956). Od maja 1956 r. redaktorem jest prof. Stanisław Tyszkiewicz.

W okresie 150 lat, jakie upływają od założenia „Sylwana”, wydano 114 roczników o ogólnej objętości 3652 arkuszy wydawniczych, z tego na okres warszawski (1820—1858) przypada 24 tomy (12,0% ark. wyd.), na okres lwowski (1883—1918) 36 tomów (27,8% ark. wyd.), na okres międzywojenny (1919—1939) 21 tomów (14,8% ark. wyd.) i na okres powojenny (1947—1970) 24 tomy (45,4% ark. wyd.).

Ponadto prof. Tyszkiewicz zwrócił również uwagę w swym referacie na środowiska reprezentowane przez autorów publikujących w „Sylwanie” oraz na charakter i zakres tematyczny publikowanych prac.

Ostatni referat: *Polskie Towarzystwo Leśne w 25-leciu Polski Ludowej*, wygłoszony został przez przewodniczącego Zarządu Głównego PTL, prof. Franciszka Krzysika.

Autor dokonał w nim przeglądu działalności Towarzystwa, będącej wynikiem współdziałania 18 komisji (5 funkcjonalnych i 13 problemowych) Zarządu Głównego

go i 18 zarządów oddziałów terenowych, omówił ważniejsze akcje Towarzystwa, tematykę zjazdów i konferencji naukowych, działalność wydawniczą, inspirowanie prac badawczych a także zamierzenia na lata najbliższe.

Przewidziany na sesję referat *Las — człowiek*, ze względu na chorobę autora, prof. Witolda Koehlera, nie został wygłoszony.

Referat ten zawiera omówienie dziejów i ewolucji sprzężenia zwrotnego „las — człowiek” od form bytowania w lesie pierwotnych przedstawicieli rodzaju ludzkiego, poprzez rolę lasu w rozwoju wielkich kultur starożytności, wpływ na kształtowanie się wierzeń i kultów, wpływ na budownictwo i sztukę, kształtowanie się użytkowania lasu, własności leśnej i gospodarki leśnej aż do uwydatniającej się współcześnie roli lasu, jako jedynie skutecznego sanatorium, w którym wyniszczający się człowiek może ratować swe zdrowie fizyczne i psychiczne.

W trzecim dniu trwania Zjazdu i Sesji odbyła się wycieczka naukowa. Najpierw uczestnicy jej zwiedzili muzeum i park w Wilanowie, po czym nastąpił przejazd do Ośrodka Instytutu Badawczego Leśnictwa w Sękocinie pod Warszawą, gdzie dyrektor Instytutu, dr inż. Bolesław Saczek, przedstawił stan i plany rozwoju Ośrodka. Zwiedzono również szkółki i powierzchnie doświadczalne Zakładu Nasiennictwa i Selekcji IBL; objaśnień udzielali kierownik Zakładu — prof. dr S. Tyszkiewicz i pracownicy Zakładu. Kolejnym punktem programu wycieczki było zwiedzenie rezerwatu modrzewiowego w leśnictwie Mała Wieś (pow. grójecki). Rezerwat ten jest stanowiskiem naturalnego występowania modrzewia o najniższym w Europie położeniu (160 m n.p.m.).

Bohdan Szymański

K R O N I K A Z A G R A N I C Z N A

Francja

POSIEDZENIE MIĘDZYNARODOWEJ KOMISJI HISTORII MYŚLI GEOGRAFICZNEJ

W dniach 28—30 listopada 1970 r. odbyło się w Paryżu drugie posiedzenie Międzynarodowej Komisji Historii Myśli Geograficznej Międzynarodowej Unii Geograficznej, w którym m.in. udział wzięli: prof. P. Pichemel (przewodniczący — Francja), prof. G. Kish (Stany Zjednoczone), prof. T. W. Freeman (Anglia), doc. J. Babicz (Polska), prof. W. W. Tichomirow (ZSRR).

Przedmiotem obrad była realizacja zadań, które Komisja chciałaby przedstawić jako swój dorobek pierwszej kadencji, na XXII Kongresie Geograficznym w Montrealu w sierpniu 1972 r., a mianowicie: 1) opublikowanie wykazu placówek i osób (w skali światowej) zajmujących się historią geografii (prof. T. W. Freeman); 2) przygotowanie publikacji *Geografia w ciągu stulecia geograficznych kongresów* (prof. G. Kish); 3) przygotowanie publikacji na temat współczesnych zadań historii geografii (prof. P. Pichemel); zorganizowanie kolokwium na temat *Początki nowoczesnej geografii człowieka: F. Ratzel, P. Vidal de la Blanche i im współcześni* (kolokwium zaplanowane zostało na sierpień 1971 r., w Budapeszcie, gdzie w tym czasie odbędzie się Konferencja Regionalna Międzynarodowej Unii Geograficznej).

Jednocześnie Komisja dokonała wyboru członków honorowych: profesorów C. R. Crone, R. Hartshorne i B. Olszewicza. Na miejsce prof. Olszewicza do grona rzeczywistych członków Komisji powołano doc. J. Babicza. Ponadto rozszerzono grono członków korespondentów.

J. Bb.